

Oponentní posouzení diplomové práce Dany Hulíkové: **Obrazy komunistických lágrů v české literatuře**

Diplomová práce Dany Hulíkové se věnuje tématu navýsost závažnému, které by vskutku nemělo zmizet z horizontu historického a literárního zájmu. Při četbě její práce - napsané se zjevnou usilovností a osobní zaujatostí - si navíc uvědomujeme, jak zúžený je okruh literárních děl podávajících svědectví o komunistické zvěli a důsledcích této zvěle; o zmarnění lidských životů, zneužití člověka, ale i možnostech lidství (lidské vůle a solidarity) v podmínkách trýzně, nesvobody, ponížení, bezmoci, zoufalství apod. Nebudu v tomto posouzení věnovat pozornost historické části práce, která má podobu informativní a na malé ploše velmi přehledně a úderně rekapituluje historii, realitu a politické zázemí sovětských gulagů i domácích komunistických táborů nucených prací (zde není co problematizovat a vytýkat). Obrátím se rovnou k části stěžejní - literární.

V této části se autorka věnuje třem autorům, kteří různým způsobem vypověděli a ztvárnili několikaletou lágrovou zkušenost tzv. mukla (s tím, že Jíří Mucha ji včlenil do roku jediného). Na první pohled poněkud překvapí, že se třídící rozvržení dílčích kapitol, uplatněné u povídkových souborů (Obsah, Místo a čas, Hrdinové, Způsob narace, Obraz lágru), nepoužívá v případě rozboru a výkladu deníkového *Studeného slunce* a románu-dokumentu (tak by se, myslím, mohla Peckova próza také vymezovat) *Motáky nezvěstnému*, kde autorka uplatňuje jiná kritéria, avšak taková, která odpovídají typu těchto narativů: v prvním případě se řeší stylizovaná deníkovost a literárnost, ve druhém dokumentárnost a fikčnost. Výklad se mně jeví poněkud matoucí zejména tam, kde postrádám náležitější a adekvátnější žánrové vymezení, byť tu jde o texty synkretické, ocitající se na ose mezi póly non-fikce - fikce. A to vždy na jiné pozici.

V textu věnovaném Muchovi se například objevuje: „autobiografický román, který má formu vězeňských deníkových záznamů“; pak několikrát „román“, „vězeňský deník“, „deník“, „deníkové zápisky“. Sama prezentace prózy prokazuje velice uvolněnou kompozici, umožňující zahrnout nepřebornou množinu témat a motivů (faktů pracovní každodennosti, pozorování, reflexí, vzpomínek, portrétů, dialogů aj.). Současně je mluvčí (vypovídající subjekt *Studeného slunce*) identifikován se subjektem autorským, a to na základě celé řady indicií. Tak, jak je tomu v případě deníkové, reportážní, memoárové, esejistické aj. výpovědi.

Přítomnost možnost ztotožnění s autorem nastolují již samy vzpomínky - na dětství, na válku, na V.Kaprálovou. Máme zato, že deníkovou, memoárovou a jinou non-fiktivní podstatu (esenci) nepopírá ani stylizovanost, ani poetizace, ani dodatečná zpětná interpretace prožitého. Pokud jde o výběrovost, přesněji řečeno látkovou redukci (próza se v předkládané práci totiž neposuzuje jen dle toho, co vše zahrnuje, ale také dle toho, co v ní chybí, čeho se jí nedostává), zdůrazňuje se zejména absence obrazů hladu a strádání, dále reflexí týkajících se osobního vyrovnávání s tíživou situací a projevů empatie či solidarity se spoluvězni. Odmítáme-li románovost *Studeného slunce*, pak musíme pochopitelně odmítnout také označení vypovídajícího „Já“ - hrdina, neboť si tento termín spojujeme s fiktivními příběhy. Pokud jde o pojednání (prezentaci) dvou povídkových knih *Na co umírají muži a Štěstí*, tedy knih, které představují literární ztvárnění rozmanitých námětů - zážitků a příhod, metodologický problém se zjednodušuje, neboť tu jde o kratší či rozsáhlejší fabulace (namnoze situační, či přímo akční a dramaticky zápletkové), v nichž vystupují vskutku nějak utvořené postavy - jednající a prožívající -, na čemž nic nemění předpokládaná existence reálných předobrazů. Výklad Dany Hlinkové se tu vyznačuje nejen obsažností (neunikne jí snad žádné téma příznačné a podstatné právě pro existenci „mukla“ a vězně), nýbrž i uspořádaností. Nejednou pak nabývá interpretační hodnoty, zjevuje etické, existenciální, psychologické či antropologické významy a aspekty rozmanitých lidských situací - nejen mezních, ale i oblažujících a posilujících. Píše se tu například o relativizaci prožitku uvěznění a svobody, o možnostech vzdoru a odboje (v neposlední řadě boje se sebou samotným) v podmínkách útlaku, strádání a ponížení, o izolovanosti a morální „smrti“, o proměně hodnot, o paradoxnosti prožívání, o zevšednění strádání a zoufalství, o významu - spásonosném - přátelství a solidarity, o provázanosti lidských jednotlivin, o vzácnosti pocitu štěstí apod. K dílčím aspektům, které pro svůj výklad autorka zvolila, bych krátce dodala, že tak jako mohla mnohé vyvodit z deníkové, observační, memoárové a reflexivní povahy Muchovy prózy, vyplývá nejméně jeden zmiňovaný rys próz Peckových a Stránského již z faktu, že poetika krátké prózy motivuje namnoze situační řešení, zkratkovitost a věcnost podání, dialogičnost, uplatnění zápletky a napětí. Méně pak popisovost. Proto se povídky většinou nestávají reportážní dokumentací lágrové reality - prostředí a pracovních podmínek. Zajímají se o lidský element o to víc, že tu jde o element čelící mimořádné zátěži a rizikovosti. Přestože dokumentární vrstva Peckových *Motáků nezvěstnému* tvoří podstatnou a možná pro někoho i nejzávažnější část autorova svědectví o realitě komunistických trestných táborů, souhlasím osobně s užitím termínu román, protože tu autor mezi sebe a čtenáře staví postavu -

subjekt s ním neztotožnitelný, nicméně blíženecký. Jak autorka sama píše „románového hrdinu“, jenž se v průběhu vyprávění vyvíjí, neboť se proměňují podmínky a okolnosti jeho lágrové existence a on sám trvá v čase - tedy epicky. Románovost tu vytváří rovněž prostor pro historický čas a historické události, pro rozsáhlé popisy různých prostředí (srov. pobyty hned v několika různorodých táborech), množinu postav apod. Také pro četné samomluvy, adresované „nezvěstnému“, které možná utvořenost znamenají nejvíce, neboť se zajisté podstatně dotvářely až z odstupů, v čase tvůrčího procesu. To, jak je Dana Hulíková chápe a vykládá, prokazuje naplňování promyšleného tvůrčího záměru - v tomto případě na úrovni sebereflexe a meditace. Utvořenost se pak zračí též v povaze a proměně „nezvěstného“ adresáta, právě tak jako ve střídání gramatické osoby, což je postup uplatňovaný v moderních narativech světové literatury širěji.

Diplomová práce Dany Hulíkové je napsána čtivě a až na dílčí neobratnosti dobrým slohem. Snad bych doporučila určité pročištění z hlediska opakování sama sebe. Literatura zvolená pro zasvěcení historické a faktografické se mi jeví dostatečná. Obdobně texty komentující zkoumané autory a jejich díla. Možná by se mohla uplatnit i teoretičtější literatura, zabývající se průniky dokumentu a fikce. Beletrizací autenticity a dokumentu.

Glosa o případném charakterovém a jiném selhání Jiřího Muchy by asi měla být řešena v rámci podrobné, solidní, celistvé apod. monografie. Nezdá se mi vhodné činit z ní dovětek k rozboru *Studeného slunce*. Působí pak jako potvrzení autorčiných kritických nápovědí, které se vesměs týkají solitérství a jisté nadřazenosti vyprávěcího subjektu, identického se subjektem autorským. Osobně se domnívám, že bylo lépe, když si autor v natolik privátní výpovědi na solidaritu nehrál, pakliže měl se soubytím v lidské množině naopak problém.

Práci *Obrazy komunistických lágrů v české literatuře* považuji za přínosnou a doporučuji k obhajobě.

Doc. Marie Mravcová

Ústav české literatury a literární vědy FF UK

